

สมเด็จพระเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) กับการสนับสนุน การแปลวรรณกรรมจีน*

■ ปิยนถ บุนนาค

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
(ช่วง บุนนาค)

วรรณกรรมจีนโดยเฉพาะพงศาวดารจีนนั้นนับได้ว่าเป็นตำราเรียนประเภทหนึ่งของคนไทยมานานแล้ว โดยถือกันว่าหากใครได้อ่านพงศาวดารจีนเข้าใจและทราบอรรถรสเป็นอย่างดี ย่อมทำให้ผู้นั้นเป็นคนเฉลียวฉลาดรอบรู้ จิตใจคน รู้จักการทำงาน มีคตินิยม ตลอดจนรู้จักกลยุทธ์ในการสงครามจนถือได้ว่า พงศาวดารจีนเป็นตำราพิชัยสงครามด้วย ดังนั้นพงศาวดารจีนจึงมีคุณค่าอย่างยิ่ง โดยที่เป็นเครื่องประดับสติปัญญาของนักการเมืองนักการปกครอง สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ตระหนักถึงคุณค่าดังกล่าวของพงศาวดารจีน ดังนั้นเมื่อท่านมีกำลังอำนาจอยู่ในฐานะ “อธิบดี” ของบ้านเมืองซึ่งสามารถให้การสนับสนุนงานทำนุบำรุงวรรณกรรมได้อย่างเต็มที่แล้ว ท่านจึงเชิญนักปราชญ์ผู้มีภูมิรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาจีนและภาษาไทยเป็นอย่างดีให้มาร่วมประชุมแปลพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทยตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ และสนับสนุนให้มีการพิมพ์ออกเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้อ่าน เพราะนอกจากเพื่อความบันเทิงสนุกสนานแล้วยังก่อให้เกิดความแตกฉานทางปัญญาด้วย

*ปรับปรุงส่วนหนึ่งจาก ปิยนถ บุนนาค. แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๔. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการแปลวรรณกรรมจีน ตั้งแต่เริ่มแรก^๖ กล่าวคือ ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้แปลเรื่องไซฮั่น และเรื่องสามก๊ก ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้แปลเรื่องเลียดก๊ก ห้องสินและตั้งย่น ล่วงมาในรัชกาลที่ ๓ มีชาวจีนจำนวนมากเข้ามาทำมาค้าขายและอยู่ร่วมกันตาม ชายฝั่งทะเล ต่อมาเกิดเหตุการณ์ที่ชาวจีนตัวเหี้ยทำร้ายกัน และก่อเหตุร้ายต่อบ้าน เมืองทำให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม (ดิศ บุนนาค) (ต่อมาในรัชกาล ที่ ๔ คือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) ต้องนำกำลังไปปราบหลายครั้ง ดังที่ชายทะเลแสมดำเมื่อ พ.ศ.๒๓๘๗ ที่ตำบลลัดกรูด จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๐ และที่เมืองฉะเชิงเทรา เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๑ เป็นต้น ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะเป็นว่าที่สมุหพระ- กลาโหม ซึ่งมีหน้าที่ดูแลหัวเมืองชายทะเล ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลมาอาศัยอยู่จำนวน มาก ท่านจึงสนับสนุนให้มีการแปลวรรณกรรมจีนเพื่อผสมผสานความคิดผ่าน ตัวละครและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จีนมาสู่การปรับตัว อันส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่าง เข้าใจและมีความสุขร่วมกัน^๗ วรรณกรรมจีนที่คัดเลือกมาแปลครั้งนั้นมีจำนวน ๑๐ เรื่อง ได้แก่เรื่องไซฮั่น ตั้งจิน น้ำซ่อง หงอโต๋ บ้วนฮวยเหลา โหงวไ้วเพงไซ โหงวไ้ว เพงหน้า ซวยงัก ซ้องกั๋ง และเม่งเฉียว และอีก ๙ เรื่อง เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ให้ม การแปลขึ้นในช่วงที่ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ได้แก่เรื่อง เสापิก ชียนก๊วยเจ๋งตั้ง ชีเตงซันเจ๋งไซ เลียดตัวน อิวกั๋งหน้า ได้อั้งเผ่า เซียวอั้งเผ่า หน้าอิดซื่อ และเม่งฮวดเซงฉื่อ^๘ วรรณกรรมแต่ละเรื่องนั้นได้มีการจัดให้มีการแสดง จี๊ถ่ายทอดเนื้อหาสาระและสร้างความสนุกสนาน เป็นการสอนคุณธรรมและเรียนรู้ เล่ห์กลให้รู้จักผิดชอบชั่วดีผ่านตัวละคร ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีโรงเรียนสอนประชาชน วรรณกรรมจีนแปลดังกล่าวมีการจัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๔๑๙ โรงพิมพ์หมอบรัด- เลย์ได้นำวรรณกรรมจีนและเรื่องแปลในรัชกาลที่ ๑ ถึงต้นรัชกาลที่ ๕ มาพิมพ์เผย แพร่โดยเฉพาะวรรณกรรมจีน ๑๙ เรื่องดังกล่าวนี้เรียกว่า ฉบับสมเด็จพระเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

จีนมีวรรณกรรมคลาสสิกที่ยกย่องว่ายิ่งใหญ่อยู่ ๔ เรื่อง ดังนี้^๙

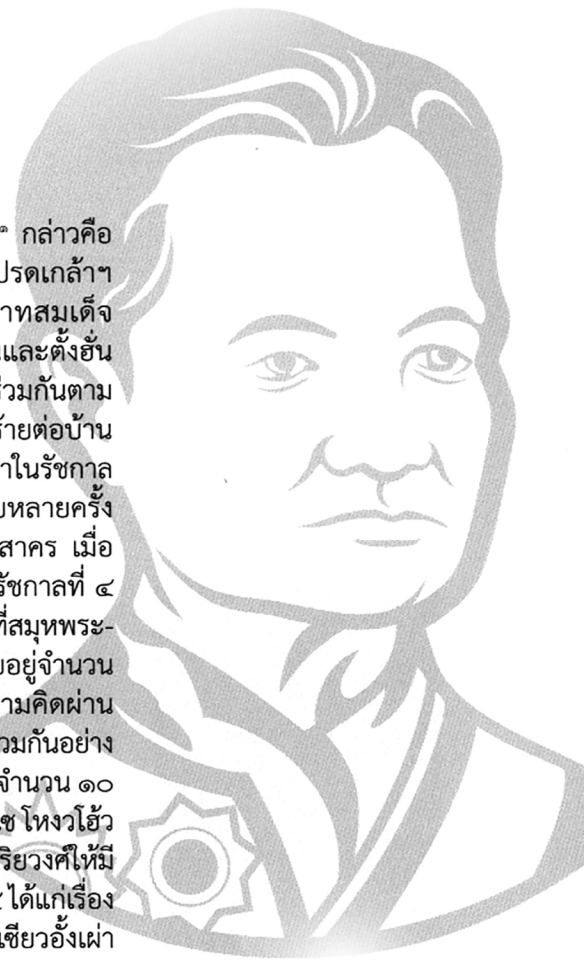
๑. สามก๊ก แต่งโดย เล่ากวนจง พ.ศ.๑๘๗๓ มีอายุราวสมัยสุโขทัยของ ไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยา พระคลัง (หน) แปลเป็นภาษาไทย วันเวลาที่แปลเป็นภาษาไทยมีอายุห่างจากต้นฉบับ ๔๐ กว่าปี

^๖ปรับปรุงจาก แนวหน้า (๒๕๖๑). ภูมิบ้าน ภูมิเมือง: 'ซ้องกั๋ง' วรรณกรรมวิถีคนกล้าใน สังคมไทย. จากเว็บไซต์: <https://www.naewna.com/lady/315485>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^๗อ่านรายละเอียดใน วินัย สุกใส. “วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทย ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๑๑-๒๔๗๕ (ตอนที่ ๑)”, วารสารจีนศึกษา, Vol 3 No 3 (2010): เมษายน ๒๐๑๐, หน้า ๒๑๒-๒๔๐ จากเว็บไซต์: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CSJ/article/view/55468> สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^๘ดูรายละเอียดใน ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, ๒๕๖๖), หน้า ๑๓๗-๑๔๑.

^๙สมปอง ดวงใส (บรรณาธิการ). พงศาวดารจีนซ้องกั๋ง ฉบับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา ศรีสุริยวงศ์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๖๑), หน้า ๘๔๓.

๒. ซ้องกั๋ง เดิมเป็นมุขปาฐะ เรื่องเล่า ตำนาน ที่เล่าสืบต่อ ๆ กันมา จนกระทั่ง ซื่อไห่หน้อ / เล่ากวนจง นำมาเขียนเป็นเรื่องราวหลังจากสามก๊ก สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้มีพระประสาธน์ให้แปลเป็นภาษาไทย พ.ศ.๒๔๑๐ ปลายแผ่นดินรัชกาลที่ ๔ ห่างจากต้นฉบับจริงของจีน ๒๙๔ ปี พงศาวดารจีนซ้องกั๋ง มีอายุเกือบ ๕๐๐ ปี ฉบับแปลเป็นภาษาไทย แปลออกมาได้ ๘๒ เล่มสมุดไทย

การแปลเรื่องซ้องกั๋งในครั้งนั้น แปลจากต้นฉบับภาษาจีน โดยผู้แปลเป็น ชาวจีนที่อาศัยในเมืองไทย เป็นการแปลในสำเนียงเสียงภาษาฮกเกี้ยน ออกมาเป็นภาษาไทยดังเรื่องซ้องกั๋ง เป็นสำเนียงภาษาฮกเกี้ยน แต่ภาษาแมนดาริน หรือ จีนกลาง จะเป็นซ่งเจียง คำว่า ช่ง หรือซ้อง ราชวงศ์ช่ง หรือ ราชวงศ์ซ้อง คือเรื่อง เดียวกัน

๓. ไซอิ๋ว แต่งโดย อุ๋เจิงเอน พ.ศ.๒๑๓๓ สมัยอยุธยา หลังเสียกรุงครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๑๑๒ เป็นเวลา ๒๑ ปี เป็นวรรณกรรมที่เยาวชนสนใจมากที่สุด เป็นเรื่อง ที่อ่านสนุกบันเทิงของเด็ก ๆ

๔. ความฝันในหอแดง แต่งโดย เฉาเสวียฉิน พ.ศ.๒๓๓๕ หลังสร้าง กรุงรัตนโกสินทร์ ๑๐ ปี

ซ้องกั๋ง ฉบับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์* ความหมายและความสำคัญของซ้องกั๋งมี ๒ ประการ คือ

ประการแรก คือ ซ้องกั๋งเป็นชื่อของตัวละครเอกในวรรณกรรมสุดยอด ของจีน จากเรื่อง สุยหู่จวน พงศาวดารชาวยุทธ์ ซึ่งนำมาแปล และนำชื่อ ตัวละครเอกมาตั้งเป็นชื่อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องนี้

ประการที่สอง ซ้องกั๋ง เป็นชื่อวรรณกรรมคลาสสิกของจีน เป็นนิยายจีน หรือเป็นพงศาวดารจีน ที่คนไทยนำมาแปลเป็นภาษาไทย ให้คนไทยได้อ่าน กันตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๔ พ.ศ.๒๔๑๐ และจัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พ.ศ.๒๔๒๒ ช่วงปลายชีวิตของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) หลังจากการแปลสำเร็จ ๑๒ ปี พิมพ์สำเร็จ ก่อนสมเด็จพระยาฯ ถึงแก่พิราลัย ๓ ปี สมเด็จพระท่านพิราลัย พ.ศ.๒๔๒๕

การแปลเรื่องซ้องกั๋ง

จากต้นฉบับของเรื่องซ้องกั๋งที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) มีพระประสาธน์ให้แปล มีความน่าว่

วันศุกร์ เดือนสี่ แรมห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๙ ปีเถาะ นพศก ๗๗๗ ที่ สมุหพระกลาโหม มีพระประสาธน์สั่งให้แปลพงศาวดารจีน มีตอนหนึ่งชื่อ “จูหยูฮือ” คือ ซ้องกั๋งออกเป็นคำไทย ไว้เป็นเรื่องของชาวบ้าน อ่านฟังเล่นเหมือนเล่านิยาย

การแปลเรื่องนี้เป็นภาษาไทยเพื่อให้คนไทยได้รับรู้ ให้เป็นเรื่องของชาวบ้าน อ่านได้ทั่วไป เหมือนเป็นการเล่านิทานสู่กันฟัง แต่ลึกซึ้งไปกว่านั้นมิใช่เป็นเพียงเรื่อง อ่านเล่นเป็นนิทานหรือนิยายของชาวบ้านเท่านั้น ดังข้อความว่า “คิดด้วยซ้องก็เป็น เช่นนั้น แต่ตัวหนังสือสำคัญ ย่อมมีความนัยซ่อนอยู่ได้ในการแปล เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๐ แปลออกมาเป็นสมุดไทยได้ ๘๒ เล่ม และพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ.๒๔๒๒ โดย

*ดูรายละเอียดใน เพิ่งอ้าง, หน้า ๘๔๒-๘๕๘.

โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ เป็นสมุดฝรั่ง ๕ เล่ม”^๖

การแปลเรื่องชองกั้ง เป็นสื่อเพื่อให้ความรู้และการสื่อสารส่งสารให้สังคม กล่าวคือ การแปลเพื่อให้เป็นการศึกษา นั่นคือให้คนไทยได้อ่านวรรณกรรมที่แสดงออกถึงความรัก ความเป็นธรรม รักชาติ รักแผ่นดิน รักองค์พระมหากษัตริย์ และต้องการให้เข้าถึงชาวบ้าน ซึ่งอ่านฟังเล่นเหมือนเล่านิทาน นิยาย คนแต่ก่อนชอบฟังเรื่องเล่า ชอบเล่านิทานให้กันฟัง ส่วนการแปลเพื่อการสื่อสารถึงสังคม สารที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ต้องการจะสื่อคืออะไร” ทั้งนี้พิจารณาได้จากเนื้อหาของ “ชองกั้ง” เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ชอง แผ่นดินพระเจ้าชองเฟยหง เมื่อ พ.ศ.๑๖๖๔ เป็นเรื่องความผูกพันระหว่างบุคคล ที่มีเนื้อหาลึกซึ้ง สะเทือนใจ ผ่านตัวละครที่มีความสำคัญถึง ๑๐๘ คน แต่ละคนนั้นต่างมีบทบาทเป็นผู้กล้าหาญ ดาวฟ้า สหายดินอยู่ที่เขาเหลียงซานหรือเนี่ยชั่วเปาะ โดยมีหัวหน้าชื่อ ช่งเจียง เป็นผู้มีฝีมือซื่อสัตย์ กตัญญู รู้หนังสือ และงานฝ่ายบุ๋น ฝีมือเข้มแข็ง โอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือชาวบ้านที่ขัดสนจนมีคนมาสาวมิภักดีจำนวนมาก แต่ละคนล้วนมีที่มาที่ไปแตกต่างกัน แต่ทุกคนมารวมกันเพื่อต่อสู้กับอำนาจ ซึ่งสอนให้รู้จักการต่อสู้เพื่อทวงสิทธิประโยชน์ของตน และค้นหาคำตอบถึงการที่จะทำให้ผู้อื่นรังเกียจอย่างไม่มีเหตุผลต่อไปอีกหรือไม่ เป็นเรื่องที่สร้างให้คนทุกคนเป็นคนกล้าที่จะแสดงออก กล้าต่อสู้ กล้าที่จะยืนอยู่ในจุดยืนที่ถูกต้อง และเป็นกำลังสำคัญของชุมชนอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นให้ประชาชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของตนเองจากตัวละครดังกล่าวอย่างไม่รู้ตัว เป็นเรื่องราวของผู้ที่ทนต่อความเหลวแหลกของสังคมไม่ได้แล้วพากันหลบหนีเข้าป่าไปซ่อนสมุดต่อต้านความอยุติธรรม สะท้อนภาพการปกครองที่เลวร้ายจนนำไปสู่ความแตกแยกความสามัคคี เมื่อฝ่ายปกครองรู้จักโอนอ่อนผ่อนปรน จึงออกจากป่ามาช่วยพัฒนาบ้านเมืองในที่สุด ใช้สอนสังคมว่า “ที่ใดมีการกดขี่ ที่นั่นย่อมมีการขัดขึ้น” ภายหลังนั้น ช่งเจียง ได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางผู้สำเร็จราชการเมืองฉือจิว วรรณกรรมจีนชองกั้ง จึงเป็นเรื่องอ่านสนุก เข้าใจง่าย คนจึงนิยมกันอย่างกว้างขวาง”

สารอันเป็นหัวใจสำคัญของชองกั้งอยู่ที่ตอนท้ายของเรื่อง ตรงที่ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความรักภักดีของกัลยาณมิตร ความจงรักภักดีต่อแผ่นดิน ต่อดองค์พระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่า “ยอมตายถวายชีวิต” ที่ชองกั้ง ลีซุย โจวหยง ฮวยหยง ได้แสดงให้เห็นปรากฏนั้น คือสาระสำคัญหัวใจของ ชองกั้ง ที่ให้สาระความคิดปรัชญาชีวิต และรับรสแห่งวรรณกรรมอันเป็นเลิศ ความคิดความเชื่อ ยอมตายถวายชีวิตเช่นนี้มีได้มีเพียงอยู่ในนิยายนิทาน ในพงศาวดาร หรือเป็นเพียงตำนานแต่อย่างใด หากแต่มีอยู่ในเจตนารมณ์เป็นคติประจำชีวิตของมหาบุรุษรัตนดมสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) แม้สังคมจะมองอย่างไร คำที่ท่านเอ่ยและยึดมั่นมาตลอดทั้งชีวิต คือ “คำพระ คำพระมหากษัตริย์ คำพ่อคำแม่ ไครลบ้าง เป็นอกตัญญู” ได้ยึดมั่นถือมั่น ดำรงสัตย์ธรรมมาตลอดชีวิตของท่าน ได้แสดงความจริงรักภักดีต่อแผ่นดินต่อพระบรมราชวงศ์จักรีสืบต่อมาจนแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ ๕

“สารอันเป็นหัวใจสำคัญของชองกั้งอยู่ที่ตอนท้ายของเรื่อง ตรงที่ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความรักภักดีของกัลยาณมิตร ความจงรักภักดีต่อแผ่นดิน ต่อดองค์พระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่า “ยอมตายถวายชีวิต”

^๖ สมปอง ดวงไสว (บรรณธิการ). พงศาวดารจีนชองกั้ง ฉบับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๖๑), หน้า ๘๔๔-๘๔๕.

“เรื่องเดิม, หน้า ๘๕๒.

“ปรับปรุงจาก แนวหน้า (๒๕๖๑). ภูมิบ้าน ภูมิเมือง: ‘ชองกั้ง’ วรรณกรรมวิถีคนกล้าในสังคมไทย. จากเว็บไซต์: <https://www.naewna.com/lady/315485>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖.

ซึ่งท่านได้ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินกระทั่งถึงแก่พิราลัย

การแปลเรื่องซ่องกั้ง จึงเป็นหนึ่งในเจตนารมณ์ที่ท่านได้สื่อสารออกมา บอกให้สังคมไทยได้เห็นเป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจน และในการปฏิบัติแห่งชีวิตจริงของท่าน ตลอดทั้งชีวิต พิสูจน์ได้ คือความ “จงรักภักดี ไม่มีอคติใดๆ”^๔

เนื้อหาจากพงศาวดารจีนซึ่งปรากฏในวรรณกรรมต่าง ๆ ที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สนับสนุนให้มีการแปลขึ้นนั้น ส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นเรื่องมีคติสอนใจโดยเฉพาะคุณธรรมความสามัคคีเพื่อรักษาบ้านเมืองเอาไว้ ซึ่งตรงกับสถานการณ์ของไทยในขณะนั้นมาก นอกจากนี้ตัวอย่างของผู้สำเร็จราชการฮวนอุ๋นก็มีบางอย่างซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ คือมีบทบาทเป็น “King Maker” และไม่แย่งชิงราชสมบัติเพื่อเป็นกษัตริย์เสียเอง ไม่อาจสรุปได้ว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้รับอิทธิพลแนวความคิดทางการเมืองจากพงศาวดารจีนที่ท่านให้แปลหรือที่ท่านอ่านมาก่อนหน้านั้น เช่น สามก๊กหรือไม่ เพราะไม่มีหลักฐานชี้บ่งเอาไว้ แต่อาจพิจารณาได้ว่าท่านน่าจะได้รับอิทธิพลในเรื่องแนวความคิดและบทบาททางการเมืองจากพงศาวดารจีนบ้าง เพราะท่านเป็นผู้ที่สนใจใคร่รู้ในเรื่องการเมืองการปกครองอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาว่าสิ่งใดดีก็จะรับมาปฏิบัติ ท่านคงไม่ได้เพิ่งเริ่มสนใจพงศาวดารจีนในรัชกาลที่ ๔ แต่น่าจะสนใจมาก่อนหน้านี้อย่างแน่นอน เมื่อท่านมีกำลังอำนาจมากในขณะนั้นจึงได้มีโอกาสให้การอุปถัมภ์และทำนุบำรุงงานด้านนี้ อย่างจริงจัง สิ่งที่น่าพิจารณาเพิ่มเติมคือท่านอาจใช้พงศาวดารจีนเป็นเครื่องเตือนสติคนไทยทุกหมู่เหล่าให้มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเพื่อรักษาชาติบ้านเมืองในยามที่กำลังเผชิญภัยวิกฤตการณ์การคุกคามและแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตกในขณะนั้น ดังที่ท่านได้สนับสนุนให้มีการแปลและการพิมพ์พงศาวดารจีนออกเผยแพร่สู่คนทั่วไปด้วย ดังในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๔ จำนวน ๑๐ เรื่อง และในรัชกาลที่ ๕ จำนวน ๙ เรื่อง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดี เรื่องนี้ก็ไม่มีหลักฐานเอกสารยืนยันความคิดของท่านอีกเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องอื่นๆ^๕ แม้กระนั้น มีหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นว่าท่านมีความรักและความห่วงใยในประเทศชาติและวงศ์ตระกูล ซึ่งท่านได้ปฏิบัติอยู่เสมอมาตลอดชีวิตของท่าน ดังจะเห็นได้จากคำสั่งสอนของท่านต่อเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) บุตรชายคนเดียวของท่าน โดยผ่านหนังสือราชการที่ท่านมีไปถึงเจ้าพระยาสุรวงษ์ฯ เมื่อปีมะโรง โทศก พ.ศ.๒๔๒๓ ในส่วนท้ายของหนังสือว่า “จงทำราชการแผ่นดินให้ไตร่ตรองการนอกแลใน หน้าแลหลังให้มาก อย่าทงตัวจะพาให้ชาติตระกูลเสื่อมเสียไป”^๖

^๔ สมปอง ดวงไสว (บรรณาธิการ). พงศาวดารจีนซ่องกั้ง ฉบับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๖๑), หน้า ๘๕๖-๘๕๗.

^๕ ดูรายละเอียดใน ปิยนาด บุนนาค. แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๕๒

^๖ หนังสือราชการ ปีมะโรงโทศก ๑๒๔๒ ร.ที่ ๙๘๐ เล่ม ๔, หนังสือสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ถึงเจ้าพระยาสุรวงษ์ฯ อ้างถึงใน ปิยนาด บุนนาค. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔ และ ดูรายละเอียดใน ปิยนาด (นิโครธา) บุนนาค. “บุนนาค...พิพัฒน์” (ช่วง พ.ศ.๒๓๒๕-พ.ศ.๒๔๑๖). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายพิพัฒน์ บุนนาค ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุ วรมหาวิหาร แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๕, หน้า ๑๓๐-๑๔๙.

เจ้าพระยาสุรวงษ์ฯ เองก็ได้ตระหนักถึงความรักและความห่วงใยของท่าน
บิดาต่อประเทศชาติบ้านเมือง ดังข้อความที่ท่านตอบสมเด็จพระยาฯ ผู้บิดา
ความตอนหนึ่งว่า

...เมื่อได้เฝ้าพระกรุณาเจ้าเห็นการบ้านเมืองจะร้าง แลผล
ประโยชน์แผ่นดินจะ เจริญ ประการใด และความคับ อก ได้เท่าๆ
รุ่งโรย ใจ
จะมีประการใด ควรต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาให้สำเร็จเด็ดขาด
ทีเดียว ถ้านิ่งไว้การบ้านเมืองแลผลประโยชน์แผ่นดินจะเสียไป
ความเศร้าหมองของใต้เท้าฯ จะทับทวีมากขึ้น ใต้เท้าฯ ก็ชราอยู่แล้ว
ข้าพเจ้ามีความวิตกเป็นอันมาก...^{๑๒}

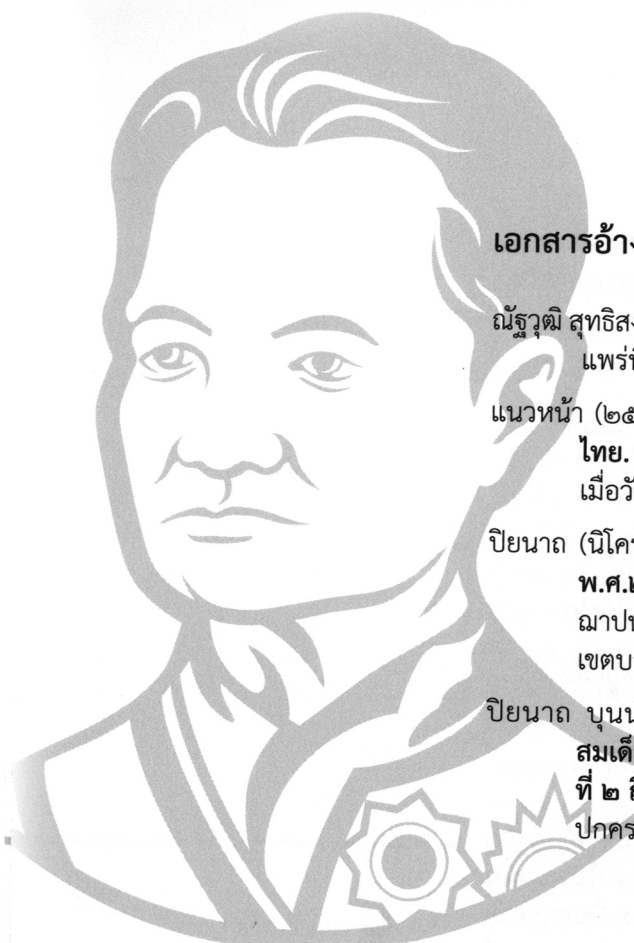
บทบาทของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในการ
สนับสนุนการแปลวรรณกรรมจีนให้เป็นภาษาไทยเพื่อให้คนไทยทั้งในสมัยนั้น
และสืบต่อมาถึงปัจจุบันได้มีโอกาสอ่านเนื้อหาที่ทรงคุณค่านี้ จะเป็นการช่วย
กล่อมเกล่าประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนของชาติ ให้มีคุณธรรม ความกตัญญูทวดที่
เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน อารังไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ ดังที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้
ดำรงคุณธรรมนี้ไว้ตลอดชีวิตของท่าน อันสมควรที่คนรุ่นหลังจะได้ยึดถือท่านเป็น
“แบบอย่าง” ดังความในข้อกังขตอนหนึ่งว่า “อันธรรมดาปราชญ์ย่อมบูชาปราชญ์
คนองอาจย่อมเชิดชูซึ่งกันแลกัน”^{๑๓}

^{๑๒}หนังสือ วัน ๑^๖ ๑๑ คำ ปี่มะโรง โทศก ๑๒๔๒ อ้างถึงใน ปิยนารถ บุนนาค. เรื่อง
เดียวกัน, หน้า ๒๑๕ และ ตูรายลະເຍີດໃນ ປີຍນາດ (นิโครธา) บุนนาค. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗.

^{๑๓}สมปอง ดวงไสว (บรรณาธิการ). พงศาวดารจีนช่องกั๋ง ฉบับสมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๖๑), หน้า ๘๕๘.

เอกสารอ้างอิง

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (๒๕๑๖). สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

แนวหน้า (๒๕๖๑). ภูมิบ้าน ภูมิเมือง: 'ช่องกั้ง' วรรณกรรมวิถีคนกล้าในสังคมไทย. จากเว็บไซต์: <https://www.naewna.com/lady/๓๑๕๔๘๕>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

ปิยนถ (นิโครธา) บุณนาค. (๒๕๖๕). “บุณนาค...พิพัฒน์” (ช่วง พ.ศ.๒๓๒๕-พ.ศ.๒๔๑๖). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายพิพัฒน์ บุณนาค ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕.

ปิยนถ บุณนาค. (๒๕๖๓). แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุณนาค) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

